

שיעור ו

בבא בן בוטא והורדוס: סתירת בית המקדש ובניינו

(בבא בתרא ג ע"ב – ד ע"א)

א. בבא בן בוטא – עיני העדה, והורדוס – עבדא בישא
ב. מלכותא שאני, דלא הדרא ביה
ג. סתירת בית המקדש כדי לשפצו ולייפותו
סיכום

א. בבא בן בוטא – עיני העדה, והורדוס – עבדא בישא

בגמרא (ג ע"ב – ד ע"א) מסופר על המלך הורדוס שהרג את כל החכמים בדורו, או לפחות את חכמי הסנהדרין.¹ הורדוס מלך בארץ ישראל כמאה שנה לפני חורבן בית שני (עבודה זרה ט ע"א). הסיבה להרג ההמוני הייתה שהורדוס היה במעמד של עבד מבית חשמונאי, והוא הבין שחכמים דורשים את הפסוק "מקרב אחיך תשים עליך מלך" (דברים יז, טו), "מקרב אחיך" – ממובחר שבאחיך, למעט עבד אף על פי שהוא אחיך במצוות (בבא קמא פח ע"א). הורדוס פירש את הדרשה כדרשה המכוונת נגדו, ולכן הרגם. הוא השאיר בחיים רק את בבא בן בוטא כדי שיוכל להיוועץ בו, אם כי הוא ניקר

1 התוספות (ר"ה קטלינהו) כתב שכנראה לא הרג את כולם, שהרי בני בתירא היו נשיאים באותה העת. בכך יהודיע כתב שהורדוס הרג את חכמי הסנהדרין למעט בבא בן בוטא, כי פחד שישפטו אותו על פי דין תורה ויהרגו אותו כי מלך בחזקה על אף היותו עבד [בעניין זה ראה לקמן בהערה 3]. כמו כן הוא הרג את בית חשמונאי שהיו נפשות נקיים. אך את שאר החכמים לא הרג. הוא השאיר דווקא את בבא בן בוטא משום שהיה ידוע בטבעו שאינו נוקם ונוטר, והוא מוחל וסולח לכל מי שהרע עמו. ולא עוד, אלא שהוא אף מטיב עם מי שעשה עמו רעה. כמו שמסופר בגמרא (נדרים סו ע"ב) על אותה אשה שבאה לפניו ושברה על ראשו שני אבטיחים לפי שכך ציוה אותה בעלה, וכשראה בבא שעשתה זאת בתמימות, ללא כוונה ודונית, בירך אותה שתזכה לשני בנים צדיקים כמוהו.

את עיניו. בבא בן בוטא היה תלמידו של שמאי הזקן (גיטין נו ע"א; ביצה כ ע"א) אם כי במחלוקת הידועה בעניין הסמיכה הכריע כבית הלל (ירושלמי חגיגה ב, ג; בבלי ביצה כ ע"א-ע"ב).

הורדוס ניסה להכשיל גם את בבא בן בוטא בפגיעה במלך, מאחר שבבא בן בוטא לא ידע מחמת עיוורונו שהורדוס בעצמו משוחח אתו. להלן הגמרא והשיח בין הורדוס לבבא בן בוטא:

אמר [הורדוס]: מאן דריש "מקרב אחיך תשים עליך מלך" (דברים יז, טו)? רבנן!. קם קטלינהו לכולהו רבנן.

שבקיה לבבא בן בוטא למשקל עצה מניה. אהדר ליה כלילא דיילי, נקרינהו לעיניה.

יומא חד אתא ויתיב קמיה, אמר: חזי מר האי עבדא בישא מאי קא עביד!

אמר ליה: מאי אעביד ליה?

אמר ליה: נלטייה מר!

אמר ליה, [כתיב]: "גם במדעך מלך אל תקלל" (קהלת י, כ).

אמר ליה: האי לאו מלך הוא!

אמר ליה: וליהוי עשיר בעלמא, וכתיב: "ובחדרי משכבך אל תקלל עשיר"

(קהלת שם), ולא יהא אלא נשיא, וכתיב: "ונשיא בעמך לא תאור" (שמות כב,

כז).

אמר ליה: בעושה מעשה עמך, והאי לאו עושה מעשה עמך!

אמר ליה: מסתפינא מיניה.

אמר ליה: ליכא איניש דאזיל דלימא ליה, דאנא ואת יתיבנא.

אמר ליה: כתיב: "כי עוף השמים יוליך את הקול ובעל כנפים יגיד דבר" (קהלת

שם).

לא ברור במה התכוון הורדוס להיוועץ בבבא בן בוטא, אלא אם כן כוונת הגמרא היא למה ששאלו בנוגע לו עצמו: "חזי מר האי עבדא בישא מאי קא עביד!". בבא בן בוטא השיב לשאלותיו של הורדוס על פי פסוק אחד מדברי שלמה המלך בספר קהלת: "גם במדעך מלך אל תקלל ובחדרי משכבך אל תקלל עשיר כי עוף השמים יוליך את הקול ובעל הכנפים יגיד דבר" (קהלת י, כ). רק בנוגע לשאלה ששאל בבא בן בוטא בעצמו שאולי מעמדו של אותו "עבדא בישא" יהיה כמו נשיא, הוא השיב מפסוק בפרשת משפטים.

ייתכן שבהבאת הפסוק מספר קהלת רמז בבא בן בוטא לחוכמתו ולמנהיגותו של שלמה המלך, שהדריך ולימד את העם איך לנהוג כלפי מלכים ועשירים וגם בסתר כשאף אחד אינו שומע. קללת אחר איננה דרך נכונה לתיקון קלקולים או לפתרון בעיות. הקב"ה נתן לאדם יכולת לבטא את מחשבותיו ורגשותיו באמצעות הפה וחושים נוספים על מנת לפעול בהם פעולות חיוביות ולא שליליות, וכדברי המדרש (קהלת רבה [וילנא] פרשה י, א):

"גם במדעך מלך אל תקלל". אמר רבי יהודה בר' סימון: אומר הקדוש ברוך הוא לאדם: בשביל שנתתי לך מדע יותר מן הבהמה ומן החיה ומן העופות, אתה מחרף ומגדף לפני? עשיתי לך עינים ולה עינים, לך אזנים ולה אזנים, לך ידים ולה ידים, לך רגלים ולה רגלים, לך פה ולה פה. נמשל כבהמה נדמה, אין נדמה אלא שתיקה שיתקתם מפניך. ראה כבוד שעשיתי לך ואין אתה מבין כל הטובה הזאת "ואדם ביקר ולא יבין, נמשל כבהמות נדמו" (תהלים מט, כא).

בסוף השיח נראה שבבא בן בוטא היה מוכן כביכול לקלל את המלך מאחר שמדובר על מלך שהוא "לא עושה מעשה עמך", אך הוא לא קילל מפני שהיה לו פחד אישי מהמלך, אלא הסיבה היא מפני דרשת הפסוק: "שום תשים עליך מלך" – שתהא אימתו עליך" (סנהדרין כ ע"ב).²

לאחר שראה הורדוס עד כמה בבא בן בוטא מכבד את המלך וירא ממנו, הוא חשף עצמו בפני בבא בן בוטא ואמר:

אנא הוא, אי הואי ידענא דזהרי רבנן כולי האי לא הוה קטילנא להו. השתא מאי תקנתיה דההוא גברא?
אמר ליה: הוא כבה אורו של עולם, דכתיב: "כי נר מצוה ותורה אור" (משלי ו, כג), ילך ויעסוק באורו של עולם, דכתיב: "ונהרו אליו כל הגוים" (ישעיהו ב, ב).

איכא דאמרי, הכי אמר ליה: הוא סימא עינו של עולם, דכתיב: "והיה אם מעיני העדה" (במדבר טו, כד), ילך ויתעסק בעינו של עולם, דכתיב: "הנני מחלל את מקדשי גאון עוזכם מחמד עיניכם" (יחזקאל כד, כא).
אמר ליה: מסתפינא ממלכותא.

2 בעין יעקב הובא בשם חידושי הגאונים שבבא בן בוטא אכן חשש שהורדוס עצמו הוא השואל את השאלות, ולכן השיב על בסיס פסוקים, כדי שהורדוס יבין שכך אכן הדין וההלכה, וכפי שלימד שלמה המלך, ובנוגע לכל מלך ולא רק לגביו. הוא אמר זאת כגישה עקרונית ולא מפני שהוא פחד ממנו.

אמר ליה: שדר שליחא, וליזיל שתא וליעכב שתא ולהדר שתא. אדהכי והכי סתריית ליה, ובניית ליה. עבד הכי. שלחו ליה: אם לא סתרתה אל תסתור, ואם סתרתה אל תבני, ואם סתרתה ובנית, עבדי בישא.³ בתר דעבדין מתמלכין? אם זיינך עלך ספרך כאן, לא רכא ולא בר רכא, הורדוס [עבדא] קלניא מתעביד. מאי רכא? מלכותא, דכתיב: "אנכי היום רך ומשוח מלך" (שמואל ב ג, לט). ואי בעית אימא, מהכא: "ויקראו לפניו אברך" (בראשית מא, מג).

שתי התשובות האפשריות לדברי בבא בן בוטא משקפות שני כיוונים שהם אחד. "הוא כיבה אורו של עולם" - הריגת כל החכמים, "הוא סימא אורו של עולם" - הפגיעה האישית בו בניקור עיניו. "הוא כבה אורו של עולם, דכתיב: 'כי נר מצוה ותורה אור' (משלי ו, כג)" - הריגת חכמי התורה, יושבי הסנהדרין שבמקדש, מרכז התורה שבעם ישראל, היא כיבוי האור שבעולם. כך גם נאמר על מלך אשור שהחריב את בית המקדש הראשון: "ויהרוג כל מחמדי עין" (איכה ב, ד). ר' תנחומא בר ירמיה אמר: ...אלו סנהדרין שהן מחמד עיניהם של ישראל, דכתיב: 'והיה אם מעיני העדה' (במדבר טו כד). "איכה רבה ב, ד". "הוא סימא עינו של עולם, דכתיב: 'והיה אם מעיני העדה'", כאן רמז בבא בן בוטא אל עצמו. הוא תלמיד החכם היחיד שנשאר מבין "עיני העדה" והורדוס סימא את עיניו, וסומא חשוב כמת (נדרים סד ע"ב).

התרופה והתיקון לחטא הנורא של הורדוס הם בחידושו של בניין בית המקדש והעצמת מעמדו כמרכז העולם, שהכול יימשכו וירוצו לבית המקדש כמו מרוצה של נהר. ואולי נהר גם מלשון אור, כאמור בפסוק שאחר כך: "בית יעקב לכו ונלכה באור

3 המהרש"א כאן ציין שהסמכות לסתור את בית המקדש ולבנות את בית המקדש היא בידי המלכות, אך כאמור הם לא החשיבו את הורדוס למלך כי הוא היה מיוחס כעבד. הרב אלחנן וסרמן, קובץ שיעורים, בבא בתרא אות כג, כתב פירוש נוסף: "ובעיקר הדבר דלא היה לו דין מלך שמא י"ל טעם אחר. משום שלא היה לו משפט המלוכה אפילו אילו היה 'מקרב אחיך'. שהוא נטל המלוכה בזרוע. ואפילו נימא במלכי אומות העולם כי האי גוונא יש לו דין מלך דקונה בכיבוש מלחמה, מ"מ בארץ ישראל אפשר דאינו כן. דהא כתבו בתוספות (בבא בתרא מד ע"ב ד"ה דלא) דכל אדם מישראל יש לו ד' אמות בארץ ישראל דקרקע אינה נגזלת ואמאי לא קנאוה הנכרים בכיבוש מלחמה, אלא על כרחך דשאני ארץ ישראל. וכן כתב הר"ן (נדרים כח ע"א) דבארץ ישראל לא אמרינן דינא דמלכותא דינא, דארץ ישראל כל ישראל שותפין בה". בארץ ישראל נדרשת הסכמה של הציבור לשלטון, ואין מצב של מנהיגות בכפייה. זו אכן לשון התורה: "ואמרת אשימה עלי מלך" (דברים יז, יד) - "דאת הוא דשוי עלך" (ירושלמי, סנהדרין ב, ו). ראה בהרחבה בספרי: "בחירת מנהיג ציבור ומעמדו", מלכות יהודה וישראל, עמ' 31-59.

ה' (ישעיהו ב, ה).⁴ בית המקדש הוא מחמד עיניהם של כל ישראל, וייתכן שהאמירה של בבא בן בוטא מכוונת להקמה מחודשת של הסנהדרין היושבת בלשכת הגזית בבית המקדש, ומשם שוב תצא הוראה ותורה לכל ישראל.⁵

עיון בשני חלקי הסיפור, עד שהורדוס חשף עצמו בפני בבא בן בוטא ואחרי החשיפה, מלמד על מהפך במעמדו של הורדוס. ממלך חזק ותקיף, שהורג רבים כדי לשמר את כבודו ושאחרים פוחדים ממנו, למלך שפוחד בעצמו מהשלטון הרומאי, ושהרומאים מתבטאים כלפיו בכירור שיחסם אליו הוא כעבד.

כשהורדוס שוחח עם בבא בן בוטא לפני שהוא חשף את עצמו, בבא בן בוטא היה זה שאמר "מסתפינא מיניה" – מהמלך, מהורדוס. לאחר שהורדוס נחשף, ובבא בן בוטא יעיץ לו מה לעשות מול הרומאים, היה זה הורדוס שהודה שהוא עצמו "מסתפינא ממלכותא", מהרומאים. הורדוס שהיה חזק מול בבא בן בוטא הסומא, התגלה כחלש מול מלכות רומא, שחשפה את שידוע היה לכול שייחוסו הוא עבד, וזה היה המניע לעשות את המעשה החמור והנורא להרוג את כל חכמי הדור שדרשו "מקרב אחיך" – מהמובחר שבאחיך. קלונו ובזיונו נחשפו ברבים מצד מפעיליו ברומא, בעוד שהתברר

4 על נבואת זכריה הנביא: "ורחוקים יבאו ובנו בהיכל ה' וידעתם כי ה' צבאות שלחני אליכם והיה אם שמוע תשמעון בקול ה' אלהיכם" (זכריה ו, טו), כתב הרד"ק: "ורחוקים – מגויי הארצות יבואו מארץ רחוקה לבנות בהיכל ה' כלומר להתנרב לבנין הבית, ואפשר שהיה זה בימי הורדוס בבנין הגדול שבנה בבית המקדש".

5 בבא בן בוטא נמצא בכל יום בבית המקדש. הוא היה מביא בכל יום אשם תלוי, כמסופר בתוספתא (כריתות ד, ד): "ר' אליעזר אומר: מתנדב אדם אשם תלוי בכל יום ובכל שעה שירצה היה נקרא אשם חסידים. אמרו עליו על בבא בן בוטא שהיה מתנדב אשם תלוי בכל יום ויום חוץ מאחד יום הכפורים. יום אחד אמר: המעון הזה, אלו היו מניחין לי, הייתי מביא. אלא אומרים לו המתן עד שתכנס לבית הספק. וחכמים אומרים אין מביאין אשם תלוי אלא על דבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת". הוא הכריע בעזרה של בית המקדש במחלוקת בין בית שמאי לבית הלל בעניין הסמיכה (תוספתא חגיגה ב, יא): "מעשה בהלל הזקן שסמך על העולה בעזרה וחברו עליו תלמידי שמי. אמר להם: בואו וראו שהיא נקבה וצריך אני לעשותה זבחי שלמים. הפליגן בדברים והלכו להן. מיד גברה ידן של בית שמי ובקשו לקבוע הלכה כמותן. והיה שם בבא בן בוטא שהוא מתלמידי בית שמי ויודע שהלכה כדברי בית הלל בכל מקום. הלך והביא את כל צאן קידר והעמידן בעזרה ואמר: כל מי שצריך להביא עולות ושלמים יבוא ויטול ויסמוך. באו ונטלו את הבהמה והעלו עולות וסמכו עליהן. בו ביום נקבעה הלכה כדברי בית הלל ולא ערער אדם בדבר". נוסח הירושלמי (חגיגה ב, ג) חריף יותר: "...והיה שם בבא בן בוטא מתלמידי בית שמאי ויודע שהלכה כבית הלל. ופעם אחת נכנס לעזרה ומצאה שוממת אמר: ישמו בתיהן של אלו שהישמו את בית אלהינו. מה עשה? שלח והביא שלשת אלפים טלי מצאן קדר וביקרן ממומין והעמידן בהר הבית ואמר להן: שמעוני אחיי בית ישראל, כל מי שהוא רוצה יביא עולות ויסמוך, יביא שלמים ויסמוך. באותה השעה נקבעה הלכה כבית הלל, ולא אמר אדם דבר". על דמותו ואישיותו של בבא בן בוטא, ראה בהרחבה: הרב חננאל אטרוב, "פתחו שערים – בבא בן בוטא", בסדר קדושים, עמ' 239-294.

שדווקא חכמי ישראל הם שמכבדים אותו ויראים מפניו, על אף שגם הם יודעים את ייחוסו.

התברר שלבבא בן בוטא, התנא, התלמיד חכם, שאמנם איננו רואה פיזית כי המלך ניקר את עיניו, יש ראייה רחבה ועמוקה. משנתו הלאומית היא ערכית וסדורה בנוגע למעמדו של מלך גם אם הוא "עבדא בישא",⁶ וכן בנוגע למרכזיותו של בית המקדש בעם ישראל ובעולם, ומקומם וייעודם של תלמידי חכמים באותה תקופה. זאת בעוד שהמלך "החזק" כביכול, רודף הכבוד והשררה, זה שהורג את תלמידי החכמים שבדור, ומנסה גם "להפיל" בטירוף שלו את התלמיד חכם האחרון שאיננו רואה פיזית, מתגלה ונחשף בקלונו, כמי שהשלטונות הרומאיים רואים בו "עבדא בישא" "רכא בר רכא". מה שהורדוס אמר על עצמו בפתח השיח עם בבא בן בוטא, קיבל אישור מהשלטון הרומי.

6 הלימוד מדברי בבא בן בוטא על החובה לכבד את המלכות בהיותו סומא, מזכירה לימוד דומה שלימד רב ששת שאף הוא היה סומא במעשה עם הצדוקי, כמסופר בגמרא (ברכות נח ע"א) (מתורגם): רב ששת, סגי נהור הוה. הלכו הכול לקבל את פני המלך וגם רב ששת. פגש צדוקי את רב ששת, ואמר לו: עם כדים שלמים הולכים לנהר לשאוב מים. אבל בכדים השבורים לאן יש להם ללכת! אמר לו: בוא וראה שאף על פי שהנני סומא, אדע טוב יותר ממך בבוא המלך. הגיעה קבוצה ראשונה ההולכת לפני המלך. נעשה מזה רעש. אמר הצדוקי לרב ששת: כעת בא המלך. אמר לו רב ששת: אינו כן, עדיין לא בא המלך. עברה קבוצה שנייה, וכשהיה רעש אמר הצדוקי: כעת בא המלך. אמר לו רב ששת: עדיין לא בא המלך. אחר כך עברה קבוצה שלישית, ולא אמר הצדוקי דבר. כאשר שתקו חילות המלך ולא הרעישו יותר, אמר רב ששת: בוודאי כעת בא המלך. אמר לו הצדוקי: מניין לך שכעת בא המלך? והרי סומא אתה. אמר לו רב ששת: ידעתי זאת, מתוך שפסק הרעש. ואין המלך מגיע אלא מתוך שקט ודממה. כמו שמצינו בקדוש ברוך הוא. וידוע לנו שמלכותא דארעא היא כעין מלכותא דרקיעא. ובמלכות הרקיע כתוב "צא ועמדת בהר לפני ה', והנה ה' עובר, ורוח גדולה וחזק מפרק הרים ומשבר סלעים לפני ה', לא ברוח ה'. ואחר הרוח רעש, לא ברעש ה'. ואחר הרעש אש, לא באש ה'. ואחר האש קול דממה דקה!" (מלכים א יט, יא). כשבא המלך פתח רב ששת ובירך אותו: "ברוך שחלק מכבודו לבריותיו!" אמר לו הצדוקי: והרי סומא אתה, וכי על מה שאתה לא רואה אתה מברך? שאלה הגמרא: מה היה בסופו של הצדוקי? יש אומרים ש"חברים", אומה רשעה שהייתה בימיהם, ניקרו את עיניו ונענש במידה כנגד מידה על שהקניט את רב ששת על עיוורונו. ויש אומרים שרב ששת נתן עיניו בו ונעשה הצדוקי גל של עצמות!.

הדמיון בולט - צדוקי שמציק בשאלות, רב ששת הסומא שרואה טוב יותר ממנו ומלמד על כבוד מלכות, ולבסוף רב ששת נותן בו עיניו, והצדוקי נהיה גל של עצמות. האר"י הקדוש בשער הגלגולים (הקדמה ד) כתב שרב ששת היה גלגולו של בבא בן בוטא: "דע, כי בבא בן בוטא החסיד, מתלמידי שמאי הזקן, שכל ימיו היה מקריב אשם ספק (תוספתא כריתות ד, ד) הוא שחזר עתה להתגלגל רב ששת, להשלים איזה תקון שהיה צריך לו עדיין, ולפי שהורדוס המלך נקר את עיניו, גם עתה היה גם כן סגי נהור כנודע. והנה אותיות בבא הם ששת בא"ת ב"ש".

ו. בבא בן בוטא והורדוס: סתירת בית המקדש ובניינו

הרומאים גם מוכיחים את הורדוס: "בתר דעבדין, מתמלכין?", אחרי שעושים - מתייעצים? זו תוכחה סמויה גם להרג של הורדוס את החכמים. אחרי שהורגים את כולם, מגלים שהחכמים הם אלו שמכבדים את המלך ויראים ממנו? בנוגע לבניין המקדש זו העצה של בבא בן בוטא, אבל לא נכון לנהוג כך בנוגע להרג בני אדם ובוודאי גדולי החכמים. קודם בודקים ואחר כך מענישים.

הורדוס השאיר בחיים את בבא בן בוטא כדי ליטול עצה ממנו. לא ברור איזו עצה הוא ציפה לקבל, אלא אם כן גם היא קשורה להרג של החכמים. בסיכומו של דבר, העצה שבבא בן בוטא נתן לו היא באיזה אופן להתנהל מול הרומאים כשהתוצאה תהיה שיפוץ ובניין בית המקדש.

סיכום: בשני הטורים בטבלה ניתן לראות את השינוי שעבר על הורדוס עד שבבא בן בוטא יעץ לו איך לנהוג עם הרומאים, ומה קרה כשהורדוס קיבל תשובה מהרומאים.

הורדוס והרומאים	בבא בן בוטא והורדוס
הורדוס מול הרומאים: שדר שליחא, וליזיל שתא וליעכב שתא ולהדר שתא. עבד הכי.	הורדוס על בבא בן בוטא: למשקל עצה מיניה.
רומי על הורדוס: עבדי בישא.	הורדוס על עצמו: האי עבדא בישא.
רומי להורדוס: לא רכא ולא בר רכא, הורדוס [עבדא] קלניא מתעביד.	בבא בן בוטא להורדוס: מלך אל תקלל.
רומי להורדוס: בתר דעבדין, מתמלכין?	הורדוס לבבא בן בוטא: אי הואי ידענא דזהרי רבנן כולי האי, לא הוה קטילנא להו.
הורדוס לבבא בן בוטא: מסתפינא ממלכותא.	בבא בן בוטא להורדוס: מסתפינא מיניה.

הורדוס אכן שיפץ את בניין בית המקדש השני (ד ע"א).

אמרי: מי שלא ראה בנין הורדוס, לא ראה בנין נאה מימיו.

במאי בנייה?

אמר רבה: באבני שישא ומרמרא.

איכא דאמרי: באבני כוחלא, שישא ומרמרא. אפיק שפה ועייל שפה, כי היכי

דנקביל סידא.

סבר למשעייה בדהבא.

אמרו ליה רבנן: שבקיה, דהכי שפיר טפי, דמיחזי כי אידוותא דימא.

לפי רבה, הבית היה בנוי באבני שיש ירוק ושיש לבן. ויש אומרים בשלושה מיני אבנים: באבנים כחולות, ובאבני שיש ירוקות ולבנות. הוא הוציא שורה והכניס שורה, כדי שהכותל יקבל ויחזיק את הסיד. הורדוס אף רצה לצפות את הבניין בזהב, כדי להוסיף נוי, וחכמים אמרו לו שיניח כך, מפני שכך הוא יפה יותר מאחר שנראה כמו גלי הים, שהם נעים ונדיים.

בניינו היפה והמיוחד של בניין בית המקדש שבנה הורדוס נזכר שוב (סוכה נא ע"ב):

מי שלא ראה בית המקדש בבנינו לא ראה בנין מפואר מעולם. מאי היא? -
אמר אביי ואיתימא רב חסדא: זה בנין הורדוס.⁷

בולט במאמרי חז"ל אלו פעולת הראייה: "מי שלא ראה... לא ראה", "דמיחזי כ...". הראייה של היופי וההוד, התיקון הגדול לכיבוי האור, וניקור העין של בבא בן בוטא. על משך הזמן שנבנה בית המקדש בימי הורדוס נאמר בגמרא (תענית כג ע"א; ויקרא רבה, בחוקותי לה, י):

מצינו בימי הורדוס שהיו עוסקין בבנין בית המקדש, והיו יורדין גשמים בלילה, למחר נשבה הרוח ונתפזרו העבים וזרחה החמה ויצאו העם למלאכתן, וידעו שמלאכת שמים בידיהם.

מאידך, במדרש אחר (במדבר רבה, פרשת נשא, יד, ח) נשמעה ביקורת על בניין המקדש על ידי הורדוס. המדרש הוא על הקרבן של נשיא שבט בנימין - אבידן בן גדעוני, בעת חנוכת המשכן במדבר:

"פר אחד בן בקר איל אחד כבש אחד בן שנתו לעלה" (במדבר סז, סג) - הרי שלשה מיני עולה, כנגד שלשה פעמים שנבנה בית המקדש בחלקו. אחת בימי שלמה, ואחת בימי עולי הגולה, והשלישית לימות המשיח. "שעיר עזים אחד

7 "גדול יהיה כבוד הבית הזה האחרון מן הראשון אמר ה' צבאות ובמקום הזה אתן שלום נאם ה' צבאות" (חגי ב, ט). על פסוק זה ציין הרד"ק את המחלוקת בגמרא לעיל (בבא בתרא ג ע"א) וכתב: "גדול יהיה - נחלקו רבותינו זכרונם לברכה בזה יש אומרים בשנים ויש אומרים בבנין וזה וזה היה כי בית ראשון עמד ת"י שנה ובית שני ת"ך שנה. וכן היה גדול בבנין כמו שכתוב בדברי רז"ל ובספר יוסף בן גוריון, כי הבנין שבנה הורדוס בבית המקדש לא נראה מעולם בנין טוב ונאה כמוהו".

לחטאת" (שם סד), כנגד הבנין שבנאו הורדוס שנבנה ע"י מלך חוטא, והיה לו בניינו לכפרה על שהרג חכמי ישראל.

ב. מלכותא שאני, דלא הדרא ביה

סיפור בבא בן בוטא והורדוס מופיע בגמרא לאחר שהובאו דברי רב חסדא שאמר שאסור להרוס בית כנסת עד שאין בית כנסת חליפי, והדיון בגמרא היה מה טעם ההלכה, האם מחשש "פשיעותא" שמא יפגעו ולא יבנו חדש, או מחשש "צלויי" שמא לא יהיה לציבור מקום להתפלל בזמן הבנייה. רק אם "חזו ביה תיוהא", יש בקיעים במבנה הקיים, מותר להרוס. ועל כן שאלה הגמרא:

ובבא בן בוטא היכי אסביה ליה עצה להורדוס למיסתריה לבית המקדש? והאמר רב חסדא: לא ליסתור איניש בי כנישתא עד דבני בי כנישתא אחרייתא! אי בעית אימא: תיוהא חזא ביה. איבעית אימא: מלכותא שאני, דלא הדרא ביה, דאמר שמואל: אי אמר מלכותא עקרנא טורי, עקר טורי ולא הדר ביה.

שאלת הגמרא היא על הסיבה שבבא בן בוטא יעץ להורדוס להרוס את בית המקדש, הרי אין אחר במקומו ויש חשש שהשלטון לא יבנה אחר כך, ויש חשש ל"פשיעותא"? שתי תשובות בגמרא. האחת שאכן היו בקעים בבית המקדש השני והיה צורך לשפץ ולתקן. הורדוס חי כמאה שנה לפני החורבן (עבודה זרה ט ע"א), ומכאן שמבנה בית המקדש השני עמד כבר כשלוש מאות שנה. יש אכן צורך לשפץ מבנה כזה. התשובה השנייה היא: מלכות המקבלת על עצמה לבנות – דינה שונה. אין לחשוש ל"פשיעותא" מאחר שמלכות שמבטיחה דבר, איננה חוזרת בה. בהמשך שאלה הגמרא עוד:

ובבא בר בוטא היכי עבד הכי? והאמר רב יהודה אמר רב, ואיתימא ר' יהושע בן לוי: מפני מה נענש דניאל? מפני שהשיא עצה לנבוכדנצר, שנאמר: "להן מלכא מלכי ישפר עלך וחטאיך בצדקה פרוק ועויתך במיחן עניין הן תהוי ארכא לשלותך" (דניאל ד, כד). וכתיב: "כולא מטא על נבוכדנצר מלכא" (שם כה), וכתיב: "לקצת ירחין תרי עשר על היכל מלכותא די בבל מהלך הוה" (שם כו)?

איבעית אימא: שאני עבדא, דאיחייב במצות.

ואיבעית אימא: שאני בית המקדש, דאי לא מלכות לא מתבני.⁸

לאחר שניבא דניאל לנבוכדנצר על העונש שהקדוש ברוך הוא עומד להענישו, הציע לו עצה איך להינצל - לעשות צדקה. בעקבות העצה נדחה עונשו של נבוכדנצר בשנים עשר חודש (בהמשך תשיב הגמרא מניין שדניאל נענש על כך). בגמרא שני תירוצים: א. הורדוס הוא עבד, והוא חייב במצוות, ולכן מותר להשיאו עצה הוגנת; ב. בית המקדש הוא עניין שונה מפני שאם הבית לא ייבנה על ידי מלכות, הוא לא ייבנה כלל, ולכן היה מותר לבכא בן בוטא להשיא עצה להורדוס כיצד לבנותו. על דברי הגמרא: "מלכותא שאני, דלא הדרא ביה", העיר הרב שמואל שטרשון, הרש"ש (כבא בתרא ג ע"ב) שתי הערות:

[א] ולמ"ד משום צלויי, לא קשיא אפילו למ"ד לא קדשה לעתיד לבא דיש תקנה ע"י קלעים כדאיתא במגילה (י ע"א). [ב] קשיא לי מאי משני, דהא היו כפופים למלכות רומי, וכדאמר ליה "מסתפינא ממלכותא" וכדשלחו ליה "אם סתרת אל תבני"?

ההערה הראשונה היא שבתקופת הבנייה אין חשש משום "צלויי", שלא יקריבו קרבנות באותה עת, כי יכלו לעשות כפי שעשו בתחילת ימי הבית השני - להקיף את מקום המזבח בקלעים עד שנבנו הכתלים עצמם, כדי שיהא המזבח הבנוי בעזרה כאילו הוא עומד "פתח אהל מועד" ויוכלו להקריב עליו קרבנות עוד לפני שהסתיימה בניית ההיכל.

ההערה השנייה היא קושיה. מה תועיל ההבטחה של הורדוס, הרי הורדוס עצמו כפוף היה לשלטון הרומאי, והתשובה שהורדוס קיבל מהם הייתה: "אם סתרת - אל תבנה". כך שגם אם הורדוס היה מבטיח לבנות, הוא לא היה יכול לעמוד בהטחתו בשל היותו כפוף לרומאים. הרש"ש לא השיב לקושיה זו.

נראה להשיב על קושיית הרש"ש באופן הבא, ולהציע הבנה אחרת בסוגיה. כך הבין בכא בן בוטא את הנתונים:

א. בלי אישור המלכות אין סיכוי לסתור ולבנות מחדש את בית המקדש, "דאי לא מלכות לא מתבני".

ב. הורדוס כפוף לשלטון רומי, והורדוס הוא שצריך לקבל אישור והסכמה מהם לסתור ולבנות מחדש, אך אין סיכוי שהורדוס יקבל אישור מהרומאים

8 במסורת הש"ס מציין לגרסה אחרת: "דלא סגיא ליה בלא מלכא".

להרוס ולבנות מחדש את בית המקדש כי הם לא מחשיבים אותו ולא סומכים עליו, "עבדא בישא", "רכא בר רכא".

ג. בשל שני הנתונים הקודמים, יש לפעול בחכמה ובתבונה איתם בידעו את ההתנהלות השלטונית של הרומאים "מלכותא לא הדרי ביה".

דברי הגמרא "מלכותא שאני, דלא הדרא ביה" מתייחסים למלכות רומי, ולא להורדוס. לא נאמר 'מלכא שאני לא הדרא ביה'.⁹ "מלכותא/מלכות" בסוגיה זו, הכוונה לשלטון הרומאי. כך גם אמר הורדוס לכבא בן בוטא: "מסתפינא ממלכותא" וכוונתו לרומאים, "דאי לא מלכות לא מתבני" - מלכות הרומאים.

"מלכותא שאני דלא הדרא ביה" הכוונה היא שמלכות רומי לא "תחזיר אחורה" את מה שהורדוס יעשה. בבא בן בוטא ידע על דרכי ההתנהלות של השלטון הרומי וזו הייתה עצתו להורדוס: שלח לרומי שליח שיבקש רשות לסתור את בית המקדש הישן ולבנות חדש במקומו. השליח ילך במשך שנה, יתעכב שם שנה, ויחזור שנה, ובין כך ובין כך תסתור את בית המקדש ותבנה אותו מחדש. הרומאים לא יבקשו ממך "להחזיר את הגלגל אחורה", כשיעמוד במקום בניין חדש ומשופץ. וזה אכן מה שהרומאים ענו להורדוס:

אם לא סתרתה - אל תסתור.

ואם סתרתה - אל תבני.

ואם סתרתה ובנית - עבדי בישא בתר דעבדין מתמלכין.

שלושה מצבים, שבנוגע לכולם התשובה היא להשאיר את המצב כפי שהוא. הרומאים אינם מודעים למצב שהם נמצאים בו. כאמור, המלכות איננה דורשת לשנות ולהחזיר את הגלגל אחורה, גם אם מה שנעשה בשם המלכות איננו לרוחה ובניגוד לרצון ולאינטרס של המלכות.

דברי שמואל בהמשך הגמרא: "דאמר שמואל: אי אמר מלכותא עקרנא טורי, עקר טורי ולא הדר ביה", באו לבטא את הרעיון הזה. דבריו הם משל ודוגמה. כשמלכות אומרת דבר היא עומדת בו, וכך גם המלכות עומדת אחר החלטה שלה או בשמה.¹⁰ הורדוס משמש שלוחה של מלכות רומי, והמלכות תקבל את מה שהוא יעשה כאן

9 אמנם יש לציין שרבנו גרשום כאן גרס "מלכא שאני. דכיון דאמר למיבנייה לא הדר ביה וליכא למיחש לפשיעותא".

10 יש להוסיף עוד ששמואל הוא האמורא שאמר את הכלל הידוע: "דינא דמלכותא דינא" (גדרים כח ע"א; גיטין י ע"ב, ועוד). הוא שמעגן את התוקף ההלכתי של השלטון. מלכותא הכוונה לכלל המערך השלטוני - שרים, מנהלים, פקידים וכו', ולא רק המלך במובן האישי.

בשמה, והם לא ידרשו "להחזיר את הגלגל אחורה". ייתכן מאוד שהם לא יראו בעין טובה את מה שהורדוס עשה, וכפי שאכן השיבו לו בחריפות: אחר שעושים, מתייעצים?, אבל הם לא אמרו לו להרוס. כאמור, בבא בן בוטא ידע על ההתנהלות הזאת, ולכן יעץ להורדוס לעשות כך. יש להבין את דברי שמואל כך: אם בשם המלכות אומרים לעקור הר וההר כבר נעקר, לא חוזרים בהם. קשה לקבל את ההסבר שאם מלכות קובעת משהו היא לעולם איננה חוזרת בה. אם יתברר שאין זה טוב לעקור את ההר, וכי יעקרו אותו בכל זאת רק מפני שכך קבעו? אלא שאם כבר עקרו, אין מחזירים את הדבר אחורה.

התשובה לשאלת הגמרא, "ובבא בן בוטא היכי אסביה ליה עצה להורדוס למיסתריה לבית המקדש?", היא שבבא לא נתן עצה לסתור את בית המקדש, אלא נתן עצה איך לבנות את בית המקדש מחדש, ביודעו שבדרך שהוא הצייע ובמשך הזמן שהדבר יארך, ייקבעו עובדות והורדוס יספיק לשפץ ולחדש הבניין והרומאים לא יספיקו לעצור את המהלך, ולא יורו על הריסת הבניין החדש.

ג. סתירת בית המקדש כדי לשפצו ולייפוטו

אחרונים אחרים שאלו על ביטול התפילה והעבודה במקדש בזמן הבנייה, וכן על עצם העובדה שהרסו את המקדש עד שבנוו חדש. השאלות מבוססות על השוואה שבין סתירת בית המקדש לבין הלכות סתירת בית כנסת.

הרב אלחנן וסרמן (קובץ שיעורים, בבא בתרא אות כא) שאל:

בתוספות במסכת שבת (קלא ע"א ד"ה ושוין) מוכח דמצות בנין בית המקדש הוי דומיא דציצית ומזוזה, דחיובן הוא תמיד, ולא מקרי אפשר לקיימן למחר, דמצות היום לא יקיים למחר וזה שלא כדעת הרמב"ן והרשב"א (שבת כד ע"ב).¹¹

[א] אם כן מה בכך דמלכותא לא הדרא, הא מכל מקום בשעת סתירת הבנין בטלה מצוות "ועשו לי מקדש" (שמות כה, ח). [ב] ולכולי עלמא תיקשי דהא מבטלין הקרבת הקרבנות וכן ברמ"ה [ה] וזה ודאי אי אפשר לקיימן למחר.¹²

11 ראה בעניין זה: קהילות יעקב, יבמות סי' ו.

12 אחרונים נוספים עסקו בשאלה זו, ובשאלות דומות הנוגעות להקרבת הקרבנות. כבר ציינו לעיל לדברי הרש"ש שהיה ניתן להקריב בתוך קלעים. ראה באחרונים (בבא בתרא ג ע"ב): הרב יעקב

הקובץ שיעורים לא השיב לשאלותיו.¹³ נתמקד בשאלה הראשונה. כאמור לעיל, לדברינו הפירוש לדברי הגמרא: "מלכותא לא הדרה ביה" הוא שונה. המלכות לא תחזור בה ולא תורה לסתור את הבניין החדש. אם כן, איך ניתן לבטל את מצוות בניין המקדש, תפילה ועבודת קרבנות? נראה להציע שמגמת בבא בן בוטא הייתה לקיים שוב ובאופן מחודש את מצוות בניין המקדש. הרמב"ם (הל' בית הבחירה א, יא) פסק:

ומצוה מן המוכרח לחזק את הבנין ולהגביהו כפי כח הציבור, שנאמר "ולרומם את בית אלהינו" (עזרא ט, ט). ומפארין אותו, ומייפין כפי כחן. אם יכולין לטוח אותו בזהב ולהגדיל במעשיו, הרי זה מצוה.

שתי הלכות כתב הרמב"ם: חיזוק הבניין והגבהתו, וכן ייפוי הבניין, אף בזהב. בנוגע לחיזוק הבניין כתב הכסף משנה: "פשוט הוא". הרמב"ם ציין פסוק בספר עזרא, מתוך תפילתו של עזרא. כך הוא הפסוק במלואו:

כי עבדים אנחנו, ובעברתנו לא עזבנו אלהינו, ויט עלינו חסד לפני מלכי פרס לתת לנו מחיה לרומם את בית אלהינו, ולהעמיד את חרבתיו ולתת לנו גדר ביהודה ובירושלם.

היכולת "לרומם את בית אלוהינו" היא כפי כוח הציבור, כי יש מצבים שבהם יש תלות בשלטון ובאישורם לבנות. גם בתחילת ימי הבית השני היו זקוקים לאישור ממלכות פרס, וגם סיוע כספי לבנייה (עזרא ה-1), וגם כעת בסוף ימי הבית השני היה צורך בכסף לשפץ, ואת זה הורדוס נתן ובשפע, והיה צורך להתנהל בחכמה מול השלטונות הרומאיים כדי שיאשרו את הבנייה למפרע.

בנוגע לייפוי הבית בזהב כתב הכסף משנה: "שכן שלמה טח אותו בזהב" (מלכים א ו, כב; דברי הימים א כט, ד). גם כאן, היכולת ליפות בזהב היא כשמלך בונה את הבניין. אכן במשנה (מידות ד, א) נאמר: "כל הבית טוח בזהב חוץ מאחר הדלתות". הרדב"ז ציין את סוגייתנו כמקור לדברי הרמב"ם בנוגע לחיזוק הבניין וליופיו: "כל זה מבואר מבנין הורדוס (סוכה נא ע"ב; בבא בתרא ד ע"א)". בימי הורדוס הייתה

ריישר, עין יעקב; הרב מתתיה שטרשון, בנו של הרש"ש; הרב צבי פסח פרנק, הר צבי; הרב יצחק אריאלי, עינים למשפט, ועוד. פרי מגדים, אשל אברהם או"ח סי' קנג ס"ק ה.

13 כך שאל גם הרב שמואל רוזובסקי, שעורי ר' שמואל, בבא בתרא ג ע"ב אות עג, ואף הוא נשאר בצ"ע.

הזדמנות לחזק את הבניין, ובבא בן בוטא נתן את העצה הנכונה להורדוס איך לעשות זאת מבחינת השלטונות הרומאיים. הורדוס אף רצה לצפות את הבית בזהב כמו שעשה שלמה המלך, אך החכמים מנעו זאת מפני שגם כך היה הבניין יפה ונאה. ציפוי זהב הוא רק דוגמה, ואין חובה לייפות דווקא בזהב. הבית היה נאה מאוד, שהרי "מי שלא ראה בנין הורדוס, לא ראה בנין נאה מימיו".

אך עדיין קשה, מדוע מותר לסתור את בית המקדש כדי לייפותו? הרב יעקב בצלאל ז'ולטי (משנת יעבץ, אורח חיים סי' סז, ב) כתב שמקורו של הרמב"ם הוא במדרש הלכה (מכילתא דרבי ישמעאל בשלח - מסכתא דשירה פרשה ג):

"זה אלי ואנוהו" (שמות טו, ג). ר' ישמעאל אומר: וכי אפשר לבשר ודם להנוות לקונו? אלא אנוה לו במצות. אעשה לפניו לולב נאה, סוכה נאה, ציצית נאה, תפלה נאה... ר' יוסי בן דורמסקית אומר: אעשה לפניו בית מקדש נאה. אין נוה אלא בית המקדש שנאמר: "ואת נוהו השמו" (תהילים עט, ז), ואומר: "חזה ציון קרית מועדינו עיניך תראינה ירושלם נוה שאנן" (ישעיהו לג, כ).

הרב ז'ולטי האריך לדון בדברי ר' ישמעאל ובדברי ר' יוסי בן דורמסקית, מה המשמעות של נוי מצוה כהידור מצווה ובאילו מצוות יש להדר, והאם ההידור הוא חלק מהותי מהמצווה או תוספת למצווה. לדבריו, כך סבר ר' יהודה בן דורמסקית בנוגע לנוי של בית המקדש:

עיקר דין הידור מצוה הוא רק במעשה וקיום המצווה ולא בדבר שנעשה בו המצווה, ואם כן לא משכחת דין הידור לא בסוכה, לא בציצית לא בשופר, אלא במקדש נאה, שהרי במקדש מעשה וקיום המצוה הוא עשיית המקדש, כמו שכתב הרמב"ם (הל' בית הבחירה א, א): "מצות עשה לעשות בית לה', מוכן להיות מקריבים בו הקרבנות, וחוגגין אליו שלש פעמים בשנה שנאמר 'ועשו לי מקדש' (שמות כה, ח)". ואם כן גם הנוי שעושין במקדש הוא בכלל עשיית המקדש, ויש בזה קיום של "ועשו לי מקדש".

נוי הוא חלק מהותי מבניין המקדש ולא כתוספת לבניין. נראה להסביר את הנהגתו של בבא בן בוטא. כאמור, לפי הרדב"ז המעשה המסופר בגמרא כאן על בבא בן בוטא והורדוס, הוא המקור לדברי הרמב"ם בהלכה. "חזי בה תיוהא" הוא סיבה מספקת להרוס את הבניין ולבנותו מחדש. אבל גם אם הבית עומד באיתנו, בבא בן בוטא ראה את התיקון של הורדוס בעקבות ההרג של כל החכמים בהצבת בית המקדש וחידוש הסנהדרין בו כמקום מרכזי, שהכול ינהרו אליו ושיהיה עינו של העולם. בית מקדש

נאה הוא כאמור חלק מהותי ממצוות הבניין, ואשר על כן לא זו בלבד שבבא בן בוטא לא ביטל את מצוות הבניין, אלא הוא חידש וחזק מצווה זו. יש מצבים שבהם הדרך לייפוף ולהדר היא להרוס ולבנות מחדש. לא תמיד אפשר להוסיף ולייפוף את הקיים. בבא בן בוטא בחכמתו ובעצתו הביא לכך שאכן מומשה ההזדמנות לשפץ ולייפוף את הבניין, וכאמור "מי שלא ראה בנין הורדוס, לא ראה בנין נאה מימיו". במצב כזה מותר להרוס על מנת לבנות, וכפי שנאמר בנוגע לבית כנסת. כך כתב הרא"ש (בבא בתרא א, ד):

והני מילי דלא חזא ביה תיוהא, אבל היכא דחזא ביה תיוהא סתר ובני. וכן כל בנין שאי אפשר לבנותו בלא סתירה כגון להרחיב את הבנין. כי הא דרב אשי חזא תיוהא בכנישתא דמתא מחסיא סתריה ועייליה לפורייה להתם ובני ולא אפקיה לפורייה עד דתקין לה שפכי.

על כך כתב גם המרדכי (מגילה פרק ד, רמז תתכו) וקשר זאת ללאו שנאמר בנוגע לנתיצה של אבן במקדש:

אסור לנתוץ דבר מבית הכנסת דתניא בספרי: "מנין לנותץ אבן מן ההיכל ומן המזבח ומן העזרה שהוא בלא תעשה? תלמוד לומר 'ונתצתם את מזבחותם... לא תעשון כן לה' אלהיכם" (דברים יב, ג-ד). ואם נתץ על מנת לבנות שרי. דההיא נתיצה בנין מיקרי.

את דברי המרדכי הללו הביא הרמ"א (שולחן ערוך, אורח חיים סימן קנב, א), והגר"א (שם) ציין את סוגייתנו כמקור הדין:

דהא בית המקדש גופא סתריה הורדוס בבבא בתרא שם, וכן בבית כנסת לא ליסתר אינש בית כנסת וכו', כנ"ל.¹⁴

לדברינו לא רק שמותר, ואין עוברים על האיסור של "לא תעשון כן לה' אלוקים", אלא שאם סותרים את בית המקדש על מנת לבנות, כי זו הדרך היחידה לשפץ, לתקן, ולהוסיף בנוי המקדש, מקיימים בזה מצוות "ועשו לי מקדש".¹⁵

14 ראה עוד שכתבו על סתירה על מנת לבנות בבית כנסת ובהשוואה לסוגייתנו: שו"ת חינוך בית יהודא סימן עה בשם המהר"ל; שו"ת הרי בשמים חלק ב (מהדורא תניינא) סימן א; שו"ת הרי בשמים חלק ד (מהדורא רביעאה) סימן קכג; שו"ת יביע אומר חלק ח אורח חיים סימן יח; שו"ת עטרת פז חלק א כרך ב - יורה דעה סימן יד, ועוד.

15 הרמב"ם (הל' איסורי מזבח ז, יא) הזכיר את ההשקעה בנוי וביופי החיצוני של מצווה שאדם מקיים. זו ההלכה האחרונה בהל' איסורי מזבח. אחת הדוגמאות היא בניין בית כנסת: "הרוצה לזכות עצמו

סיכום

סוגיית הריסת בית המקדש ובנייתו באה בעקבות סוגיית הריסת בית כנסת ובנייתו. על הסתירה בין העצה שנתן בבא בן בוטא להורדוס להרוס את המקדש ולבנותו, לבין דברי רב חסדא שאין סותרים בית כנסת עד שבונים בית כנסת אחר, השיבה הגמרא: "מלכותא שאני". על כך שבבא בן בוטא יעץ להורדוס כיצד יש להתנהל מול הרומאים כדי לבנות המקדש והרי אין לתת עצה למי שחטא, השיבה הגמרא: "שאני עבדא, דאיחייב במצות", "שאני בית המקדש, דאי לא מלכות לא מתבני". "מלכותא שאני" - הרומאים, "שאני עבדא" - הורדוס, "שאני בית המקדש" - שונה בניין בית המקדש, שלמען בניינו הוביל בבא בן בוטא מהלך מתוחכם ומורכב בין "עבדא" ו"מלכותא".

יש שונות רבה בין הלקח והמסר שבסיפור בניינו המחודש של בית המקדש בסוף ימי הבית השני לבין הלכות סתירה של בית כנסת. אלו כללים והלכות שונות. אין מדובר על בית כנסת במקום מסוים, וחשש שמא יפשעו או שמא לא יתפללו, אלא על חידוש בניין המקדש והצבתו במרכז החיים של עם ישראל וגם של העולם כולו. מבבא בן בוטא שלא ראה בעיניו, למדנו ראייה מעמיקה מה היא. על עמידה ערכית ברורה וזהירה בנוגע לכבוד מלכות, ועל תכנון מהלכים קדימה כלפי המלכות הרומית, כדי לחדש את בניין המקדש ולהתחדש בעבודתו.

יכוף יצרו הרע וירחיב ידו ויביא קרבנו מן היפה המשובח ביותר שבאותו המין שיביא ממנו, הרי נאמר בתורה 'והבל הביא גם הוא מבכורות צאנו ומחלביהן וישע ה' אל הבל ואל מנחתו' (בראשית ד, ד). והוא הדין בכל דבר שהוא לשם האל הטוב שיהיה מן הנאה והטוב. אם בנה בית תפלה - יהיה נאה מבית ישיבתו, האכיל רעב - יאכיל מן הטוב והמתוק שבשולחנו, כסה ערום - יכסה מן היפה שבכסותו, הקדיש דבר - יקדיש מן היפה שבנכסיו, וכן הוא אומר 'כל חלב לה' (ויקרא ג, טז).